

NIKKES

1981
11/12

maandblad van de nvsh werkgroep

JEUGD - EMANCIPATIE

f275

LEEFWERKSCHOOL

Vrijplaats in leerplichtland

kolofon

NIKS 5e jaargang

Naar
Integratie
Kinder-
Seksualiteit
Uitgave van de
LANDELIJKE WERKGROEP
JEUGDEMANCIPATIE van de
Nederlandse Vereniging
voor Seksuele
Hervorming (NVSH).
Verschijnt 10 x per jaar.

REDAKTIE EN ADMINISTRATIE

Postbus 6614
3002 AP Rotterdam

REDAKTIELEDEN

Bob Ferguson
Gorrit Goslinga
Paul Valois

ABONNEMENTEN

Verzending als drukwerk:
f 26,- per jaar.
In gesloten enveloppe:
f 35,- per jaar.
Een abonnement kan elke
maand ingaan.
Opzeggen voor 1 januari.

LOSSE NUMMERS

f 2,75
Inclusief porto: f 4,50

BETALING

Postrekening 3436887
t.n.v. NVSH-LWGJ, Rotterdam

ADVERTENTIES

Hele pagina: f 65,-
Halve: f 35,- ; Kwart: f 20,-
excl. evt. opmaakkosten.
Per regel: f 0,60 (1 kolom)
Advertenties die afbreuk
doen aan de beoogde functie
van het blad worden niet
opgenomen.

OVERNAME ARTIKELEN

Alleen met schriftelijke
toestemming van de redactie.

DRUK Hubra, Eindhoven

adressen

NVSH-algemeen

NVSH-Verenigingskantoor
Postbus 64
2501 CB Den Haag
070-46 97 09
TELEFONISCHE HULPDIENT
070-60 00 10

NVSH-LWGJ

Landelijke werkgroep
JEUGDEMANCIPATIE
(NVSH-LWGJ) Postbus 132
5240 AC Rosmalen

Afdelingswerkgroepen

AMSTERDAM Blauwburgwal 7-9
DEVENTER Postbus 692
EINDHOVEN Postbus 440
GRONINGEN Postbus 1387
DEN HAAG

Groot Hertoginnelaan 203
MAASTRICHT Rechtstraat 20
NIJMEGEN Postbus 6728
ROTTERDAM Kon.Emmaplein 1
TILBURG Postbus 1251
UTRECHT

Wittevrouwensingel 100
VENLO Postbus 635
ZAANDAM Rode Zee 67
Inlichtingen over
voorlichting: 073-412953

Overige kontaktadressen

BERGEN OP ZOOM Postbus 663
BRED A Postbus 3773
GOES Wijngaardstraat 9
HOOGEVEEN Postbus 442
LEIDEN
B.Füss, Postbus 136
TIEL St.Agnietenstr.19
ZOETERMEER Postbus 128

Komitee Kindervuist

KINDERVUIST Postbus 255 DOORN

Kindertelefoons

AMSTERDAM 020-224455
EINDHOVEN 040-451818
040-444411
ENSCH EDE
(meisjestelef.) 053-303578
GRONINGEN 050-141010
HEERLEN 045-722233
ROTTERDAM 010-224455
UTRECHT 030-522500
(meisjestelef.) 030-322020
VENLO 077- 48888

inhoud

No.6 juni/juli 1981

- Op de omslag zitten ze bij Sonja in de TV-show, hiernaast begint het verhaal van hun onalldaagse dagelijks leven: de kinderen van de LEEFWERKSCHOOL in Amsterdam. Bernard Al keek er rond, praatte er en doet daarvan uitvoerig verslag vanaf p. **3**
- KINDERMISHANDELING bestaat en krijgt gelukkig ook steeds meer aandacht. Scheidend redakteur Paul Valois gaat in op mogelijke oorzaken en gevolgen. Op bladzijde **8**
- De landelijke werkgroep Jeugdemancipatie hield een oriëntatieweekend: al ligt het allemaal niet zo simpel, de deelnemers namen zich wel voor: WE GAAN DE JEUGD BEVRIJDEN. Bob Ferguson blikt terug en vooruit op pagina **10**
- NIKS neemt AFSCHIED van twee redacteuren. Op **11**
- De rubriekenreeks opent traditiegetrouw met GESNEDEN KOEK. Berichten van het vergaderen en aktiefront op pagina **12**
- LEESDIS begint op **13**
- BLIKVOER en SNOEFGOED vindt men op bladzij **16**
- een tenslotte PLAKPLEK en de AGENDA op **19**

Medewerkers aan dit nummer: Bernard Al, Arminius, Jan Fischer, Peter Geul, Jacques van der Made, Marc Reijnders, Ton Reijnders, Twan Reijnders en Rik Wanders.

Omslagfoto: NOS

Omslag: Peter Geul

Basisopmaak: Peter Geul en Jim Schilder

NIKS

VRIJPLAATS IN
LEERPlichtLAND

LEEF WERK SCHOOL

Een school zonder macht en dwang. Deze fraaie titel kreeg de Amsterdamse 'Leefwerkschool' van gastvrouw Sonja Barends mee. 16 januari 1981 was een groepje kinderen en volwassenen die bij deze zelfgemaakte school betrokken zijn, bij de VARA te gast in de 'Sonja's Goed Nieuws Show'. Deze kennismaking was inderdaad goed nieuws voor mij, maar tegelijkertijd riep ze meer vragen bij mij op dan dat ze beantwoordde. Aangezien ik er meer achter vermoedde dan aardige jongetjes die geleerd hebben hun eigen kleren te naaien, en kinderen die in eigen beheer voldoende kennis weten te vergaren om een staatseksamen HAVO aan te durven, besloot ik samen met Peter Goul eens een kijkje te gaan nemen en een praatje te gaan maken in deze leefwerkschool. We hadden er twee gesprekken; het eerste met een van de bij de school betrokken volwassenen, en het tweede met een zestal kinderen van de leefwerkschool. Verder heb ik veel informatie verkregen uit het mooie, door de school zelf vervaardigde en uitgegeven 'Leefwerkschoolboek'.

Vrijheid

De leefwerkschool is gehuisvest in een vierentwintig vertrekken tellend pand aan de Amsterdamse Keizersgracht. Er wordt gewoond, gewerkt en geleerd. Naast de kamers van de bewoners (twaalf volwassenen en zes kinderen) zijn er nog een gemeenschappelijke huiskamer, een gemeenschappelijke keuken, een bibliotheek, een timmerwerkplaats, een studeerruimte met schei- en natuurkundepraktikum, een naaikamer, een klein gymnastiekzaaltje met touwen en schommels, een doka, een toneelruimte en een hoge, imponerende gang. De plannen voor de school bestaan al veel langer dan de twee jaar die de school jong is. In het Leefwerkschoolboek

BERNARD AL.

vinden we een uit de Volkskrant van 1975 afkomstig artikel met de kop "Leefwerkschool wil dwang uit het onderwijs halen". Het artikel handelt over het plan tot oprichting van een school "waar leven, werken en leren één geheel is". Als belangrijkste voorwaarde wordt genoemd het loslaten van de dwang "om dat te leren waar je behoefte aan hebt". Al lezend wordt duidelijk dat de vrijheid van de kinderen centraal staat. Op de leefwerkschool zullen kinderen volkomen vrij zijn: "vrij om te bepalen of ze naar school komen of niet, vrij om te bepalen wat ze er doen". Uitgangspunt daarbij is dat een kind zelf heel goed kan bepalen wat goed voor hem of haar is, "als het maar niet onder voortdurende pressie staat van anderen" (en dat zijn dan meestal volwassenen). Waar de groep voor staat lezen we op de omslag van het Leefwerkschoolboek: "Wij zijn begonnen met onze kinderen en die van anderen samen te leven en te werken, om zonder curriculum- en instructietechnologie te leren hoe onze wereld eruit ziet en hoe wij die kunnen veranderen. Wij willen dat onze kinderen opgroeien zonder dat zij didaktisch, pedagogisch, en als zij niet meer kunnen of willen, orthodidaktisch, psychotherapeutisch of hoe dan ook behandeld worden. Wij organiseren onze school zonder inrichtingstechnologie, MOB, schoolbegeleidingsdienst en zonder bazen; een huis waar de kinderen zonder remedial teacher en bijspijskerkursus aan het woord komen."

Mensen

De groep van volwassenen die nu intensief met de leefwerkschool (LWS) bezig zijn bestaat onder meer uit de volgende mensen: Roos, moeder van twee kinderen en naaister. Ze leert belangstellenden het naaien van kleding. Ze doet tevens de administratie van de school. Klaas, vader van een dochtertje en timmerman. Naast het geven van reken- en biologieonderwijs begeleidt hij knutselende, bouwende en timmerende kinderen. Christian, vader van een zoon en administrateur, geeft lessen in geschiedenis, wiskunde, verzorgt de dokumentatie en contacten met derden over de school. Frits, vader van twee kinderen en leraar aan een IVO-MAVO, begeleidt op de LWS een groep van acht leerlingen die zich voorbereiden op de staatsexamens voor HAVO en VWO. Riejet, moeder van twee kinderen en aan de LWS verbonden als medebewoonster, medeoprichtster en als degene die taalonderwijs geeft. Naast hen zijn er ook anderen die op de LWS wonen of uitgenodigd worden, die over hun kennis, leven of beroep vertellen. Riejet is degene met wie we gesproken hebben. Op haar verzoek vermeld ik bij deze dat waar zij uitwijdt over haar ideeën en zienswijzen, ze slechts

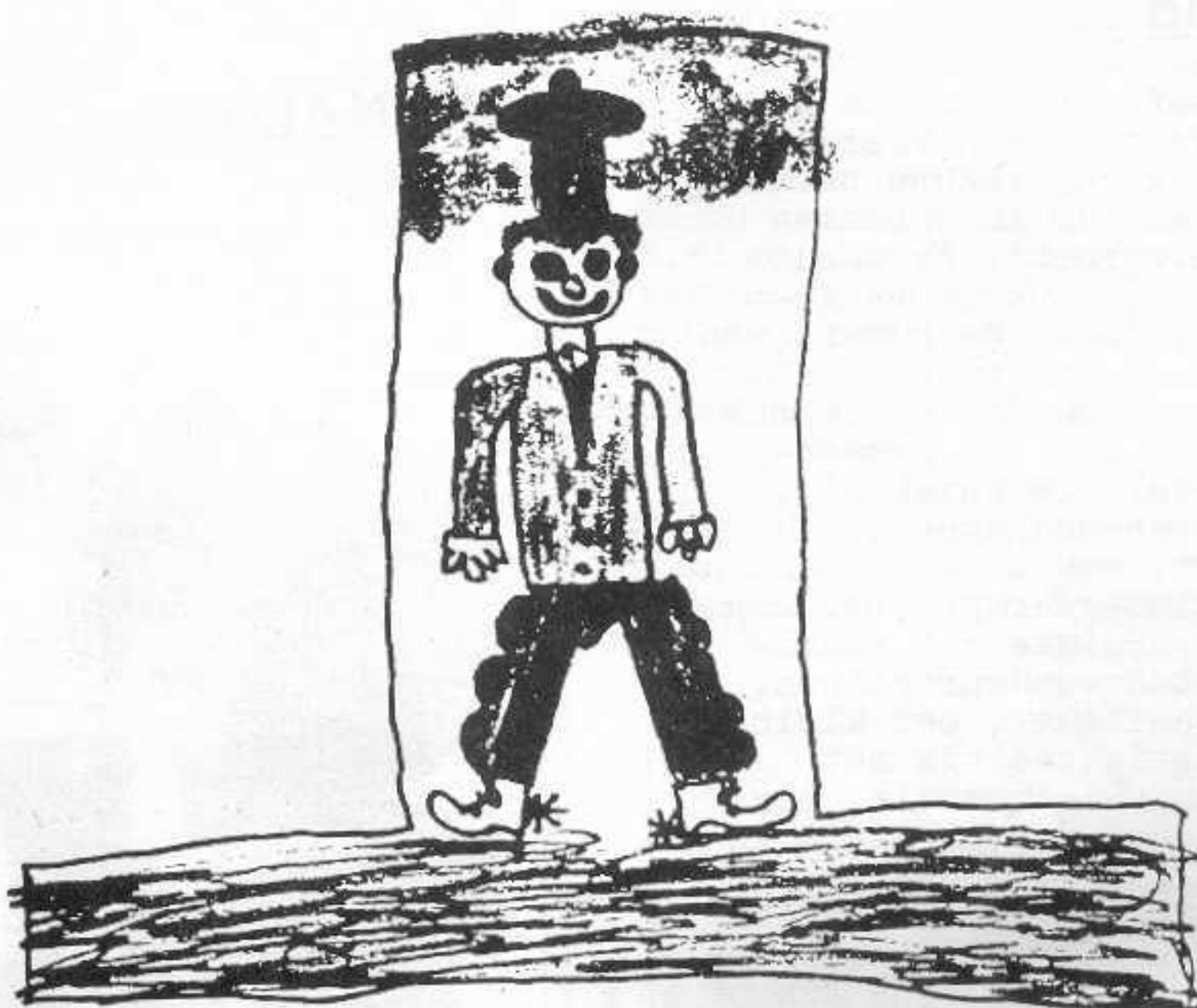
voor zichzelf spreekt, en dat de andere betrokkenen over dezelfde dingen wellicht andere gedachten zullen kunnen hebben.

Proces

Over het proces dat de leefwerkschool heeft door- gemaakt vertelt Riejet: "We zijn heel klein begonnen, met een tweetal kinderen. Dat is langzaam uitgegroeid tot zo'n achtentwintig, waarvan er vijf meisjes zijn. De jong-

ste is vier en de oudste achttien. De groep is nu vrij konstant en kwa grootte op z'n maksimum. We hebben veel buitenlandse kinderen, dat geeft nogal wat verloop als ze weer naar hun eigen land teruggaan. Dat is wel jammer, je hecht je aan ze. In het begin was het voor iedereen erg moeilijk, zeker de kinderen hebben het toen erg zwaar gehad. We waren toen erg aan het zoeken: Je wist wat je niet wilde, niet wat je wel wilde, dat was erg onduidelijk.

De laatste tijd loopt het allemaal veel lekkerder. Het verschil met de startperiode is groot. Ik denk dat het komt doordat we nu konsekwenter handelen en optreden. Je weet nu wat je wilt en waarom je het zo wilt. Daaraan is een groeiproces van twee jaar voorafgegaan. Nu zijn de meeste kinderen behoorlijk zelfstandig, ze zijn lekker bezig." In de loop van die twee jaar blijkt dat dingen anders gedaan gaan worden, dat er anders tegen de dingen wordt aangekeken. Riejet haalt ter illustratie aan: "In het begin hadden we hier een jongen die zei dat wat hij hier het meest miste was de juf of meester pesten. En dan ging hij etteren. Dan dacht ik: Ach, zo'n jongen... Ik had er alle begrip voor, ik was zó redelijk bezig dat ik

gewoon niet reageerde. Als zoiets nu gebeurt dan gooi ik zo'n jongen de les uit, omdat hij mij en de kinderen hindert." Een ander verschil met de startperiode is het bestaan van een reeks afspraken. In het begin waren ze -voor zover er afspraken bestonden- erg onduidelijk. Er werd voortdurend de hand mee gelicht. Nu is dat allemaal een stuk beter. "We zijn nu meer georganiseerd bezig."

deren komen wel, maar het blijft meestal bij vage algemene zaken als: "Laten we maar weer eens geschiedenis gaan doen". Meer konkrete voorstellen komen er meestal niet van hun kant, jammer genoeg." aldus Riejet. "We proberen het wel te stimuleren, dat behoort ook tot de opzet, dat de kinderen zelf meedenken over hun onderwijs. Immers, iedere betrokkene is medeverantwoordelijk voor het reilen en zeilen, voor het geheel. We spreken de kinderen er ook op aan. We vinden het erg belangrijk dat ze zich van die verantwoordelijkheid bewust zijn."

eerst een keer proberen, en daarna beslis je pas of je je inschrijft." We stelden ons zo voor, dat je, ook al heb je je ingeschreven, best wel eens geen zin kunt hebben. Valentijn: "Als ik geen zin heb, dan maak ik wel zin. Het is hier minder moeilijk om zin te maken dan op een gewone school. Op de andere school zeiden ze: Als je geen zin hebt dan määk je mää zin. Hier maak ik dat zelf uit. Als je eenmaal bezig bent, heb je de zin zo weer te pakken. Je moet gewoon even doorzetten." Anna: "'s Ochtends, als je nog moet beginnen met zin maken, is het wel moeilijk. Maar als je eenmaal klaar bent, dan ben je blij dat je het gedaan hebt."

Rooster

Ook op de LWS wordt met een rooster gewerkt. Het hangt in de bibliotheek, uitgeschreven op een fors vel papier. Het is opgesteld voor één week en bevat onderdelen als rekenen, toneel, dansen, wereldoriëntatie, nederlandse taal en wis-kunde. Bij een aantal programmapunten staan de namen van de deelnemende kinderen vermeld. Riejet: "Sommigen willen nog wel eens vergeten waarvoor ze zich hebben opgegeven, en dan zijn die namen erbij wel handig. Steeds terugkerende dingen zijn wel bekend bij iedereen, daar doen we dat niet bij." De groep volwassenen stelt het rooster samen en stelt het vervolgens voor in de elke maandagochtend gehouden huisvergadering. Deze bijeenkomst is bedoeld voor alle bij de school betrokkenen. Wie er niet is, kan ook niet meepraten. "Voorstellen van de kin-

Afspraken

Het meedoen aan activiteiten gebeurt op afspraak. Met Valentijn, Jochem, Anna, Brigit, Joël, Eva en Riejet praatten we erover. Anna: "Je kiest bijvoorbeeld voor iets dat vier weken duurt. Dan moet je daaraan blijven meedoen, want anders komt er iemand voor niets." Valentijn: "En dat is ook wel gebeurd. Daarom doen we het nu zo." Riejet: "We werken ook met mensen die van buiten komen, dan kun je dat gewoon niet maken." Maar hoe kun je nu voor iets kiezen als je nog niet weet wat het in zal houden, en zonder dat je weet of het wel of niet leuk zal zijn? Want dat weet je van te voren niet. Jochem: "Als je het niet zeker weet kun je het

Verschillen

De leefwerkschool verschilt in vele opzichten van de traditionele school. Riejet noemt als een van de meest essentiële punten het feit dat de kinderen op de LWS zelf meedenken in het bepalen van de aard en het gezicht van hun eigen onderwijs, terwijl je daarover in het normale onderwijs niets te zeggen hebt. Daar doe je wat je gevraagd wordt, meer niet. Jochem: "Op de andere school moet je alles. Ik hou niet zo van dwang. Hier is het gelukkig anders. Alleen als je een afspraak hebt gemaakt moet je die nakomen. Dat is logisch." Valentijn vindt het belangrijk dat hij zelf uitmaakt waar hij aan meedoet: "Je hoeft geen afspraken te maken die je niet leuk vindt. Je hoeft zelfs helemaal niets af te spreken." Eva haalt de strengheid van de onderwijsgevenden op de gewone school aan. Ze zegt dat deze altijd zeiden dat ze niet oplette en daarom alles fout deed. Jochem: "Op die andere scholen zijn die meesters en juffrouws zo vervelend. Ze houden geen rekening met de kinderen. Ze interesseren zich helemaal niet voor wat de kinderen leuk vinden. Als je niet doet wat zij zeggen dan krijg je straf." Valentijn ziet toch nog één leuke kant aan de school: "De meesters pesten. Propjes tegen het plafond schieten en dat soort dingen,

dat heb je hier niet."

Via diverse anekdotes over meesters plagen komen we terecht bij het pesten van kinderen door kinderen.

Een fenomeen waar menig een last van heeft gehad.

Anna: "Ik werd veel gepest en ik deed nooit iets terug. Als ik het dan tegen de juffrouw wilde zeggen dan zei ze: We zijn midden in de les. Ze luisterde gewoon niet. Hier word ik ook wel gepest, maar dat is lang zo erg niet. Als ik het tegen Riejet zeg, dan luistert ze naar me."

Het op de gewone school vaak zo overheersende wantrouwen van onderwijzers ten aanzien van leerlingen is op de LWS ook veel minder sterk aanwezig.

Jochem: "Als je op de gewone school één keer iets verkeerd hebt gedaan dan blijven ze je in de gaten houden. Ze blijven maar op je letten. Ze vertellen tegen elkaar: Die jongen moet je in de gaten houden hoor!"

Dan dwingen ze je ertoe om vervelend te zijn. En dan krijg je weer strafwerk. Hier zijn ze ook wel eens boos op me, als ik wat mis heb gedaan, maar dan gaan ze niet de hele tijd op me letten."

Juf of Vriendin

In het eerste gesprek vroegen we Riejet hoe zij zich zag in verhouding tot de kinderen. Dat dat anders zal zijn als de juf-leerling-verhouding op de gewone school laat zich raden. Maar de vraag hoe anders is er niet mee beantwoord.

Riejet: "Nou nee, geen juf, hoewel ik dat ergens toch wel ben: ik geef ze les. Met sommige kinderen heb ik een heel vertrouwelijke relatie, maar voor anderen ben ik toch wel een juf, hoewel toch weer anders. Omdat we hier met weinig kinderen zitten is het contact nauwer, je verliest niemand uit het oog. Het contact gaat veel dieper dan op een gewone school. Maar ik denk dat sommigen me toch als een juf zien: streng, kribbig en saggerijng. Er is voor mij geen afstand tussen werken en wonen, ik doe hier allebei. Als ik thuis saggerijng ben, dan ben ik dat op school ook. School en thuis lopen door elkaar heen; ik vind dat

geen probleem."

In het tweede gesprek vertelden de kinderen hoe zij Riejet zien.

Brigit: "Riejet is zoals een juffrouw. Ze geeft me taal en ze zegt wat ik moet doen."

Anna: "Een vriendin...en een juffrouw die ik heel goed ken."

Valentijn: "Riejet is een vriendin waar ik iets van leer."

Jochem: "Ik zie Riejet als iemand waar ik elke dag naar toe kan gaan, een vrouw die me iets leert. Het is heel anders als met een gewone juf. Een gewone juf weet niet hoe ze de les aan al die kinderen moet uitleggen. Als je zegt dat je het niet snapt dan zegt ze dat je het ook niet hoeft te snappen, maar dat je het maar gewoon van haar moet aannemen. Als ik bij Riejet iets niet snap, gaat ze net zo lang door met uitleggen tot ik het wel begrijp."

Riejet: "Nou, ik zeg ook wel eens dat we het maar moeten laten wachten tot een volgende keer."

Jochem: "Ja, dat is wel zo. Maar een gewone juf kent de kinderen helemaal niet."

Macht en Dwang

School zonder macht en dwang, luidde de typering die Sonja Barends de LWS in haar programma meegaf. Hierover zegt Riejet:

"Ik zou dat niet zo willen stellen. Ook hier is onderdrukking. De kinderen

beslissen weliswaar zelf mee in wat er gebeurt, maar ik vind dat we toch nog wel onderdrukken. Het gebeurt zonder dat je dat wilt. We onderdrukken ze door onze grotere slimheid. En ze onderdrukken elkaar nogal eens.

We hebben een tijd meegemaakt dat de sfeer in huis om te snijden was. Grote spanning, kinderen die elkaar bedreigden. Je hoopt dan dat het zich vanzelf oplost, maar als dat niet gebeurt moet je toch ingrijpen. Dat hebben we dan ook gedaan. We trommelden iedereen op en zijn erover gaan praten. Daarna ging alles weer een stuk beter. Het omgaan met zulke situaties moet je leren. Maar het gaat, als je de dingen maar bespreekbaar maakt. Dat kan heel goed in zo'n huisvergadering op de maandagmorgen, maar ook wanneer je vindt dat er direkt iets moet gebeuren. Als je denkt: Zo gaat het niet langer, dan wacht je daar niet op, dan doe je het gelijk."

Leerdrang

Op onze vraag of de bij elk kind aanwezige leerdrang een uitgangspunt van de LWS is, antwoordde Riejet:

"Je kunt wel als uitgangspunt nemen dat iedereen een leer- en ontwikkelingsdrang in zich heeft, en dat die zich wel zal ontplooiën als je de kans en de ruimte maar krijgt, maar ik heb daar geen onbegrensd vertrouwen in.

Je kunt wel binnen ruimte en mogelijkheden scheppen, maar daarbuiten blijf je een maatschappij houden, waarbinnen het voor sommigen heel moeilijk is een toekomst te zoeken. Die moeilijke maatschappij doet haar invloed hierbinnen ook gelden.

Sommige kinderen laten zich daar niet zo door drukken, zijn altijd lekker aan de gang, gebruiken hun mogelijkheden. Maar je ziet ook dat anderen erg passief zijn of het van ons af laten hangen.

Je gaat dan zoeken waar dat aan ligt, je vraagt je af of je iets niet goed doet. Je wilt het liefste dat iedereen lekker aan de gang is. Maar sommige kinderen zullen het best wel af en toe nodig hebben om niets te doen. Als ik me daar dan lullig bij voel is dat vaak te herleiden tot mijn eigen onderwijsgedachten. Ik ben zelf opgeleid binnen hele andere systemen en voor hele andere systemen. Dat laat je niet helemaal los."

Overheid

Hoe beweegt een school als de Leefwerkschool zich binnen het strakke stelsel van regelingen en wetten zoals we dat in Nederland hebben? In het al eerder geciteerde knipsel van de uit 1975 daterende Volkskrant werd al gesteld dat "met de wet in de hand het nauwelijks mogelijk is een leefwerkschool op te richten."

Riejet: "Er is voor ons geen wettelijke regeling. Als school worden we niet erkend en er is ook geen communicatie gaande tussen de gemeente en ons. Dat hebben we wel geprobeerd, maar er wordt helemaal

niet op gereageerd. Ons bestaan wordt zelfs ontkend."

Dit heeft zo zijn voordelen: De LWS is volkomen vrij in haar doen en laten, ze is aan geen enkele overheid enige verantwoording verschuldigd.

Nadelen zijn er echter ook aan verbonden.

Naast een aantal andere onzekere factoren zoals het gebouw (gekraakt en het is onduidelijk hoelang ze het nog gebruiken kunnen), betekent het ontbreken van erkenning ook een stuk onzekerheid. Het betekent ook dat er geen financiële regeling bestaat en dus leermiddelen zelf bekostigd moeten worden en salarissen niet bestaan. Het voeren van een gemeenschappelijke huishouding, ook wat de inkomens betreft, en de maandelijksse bijdragen van de ouders, houden de LWS financieel draaiende.

In het begin waren de mensen van de LWS bang voor eventueel komende moeilijkheden met de overheid.

Riejet: "Zo werkten we bijvoorbeeld zo min mogelijk met achternamen vanwege de illegale situatie. De kinderen staan immers niet ingeschreven bij een erkende onderwijsinstelling en onttrekken zich derhalve aan de leerplichtwet. Nu blijkt dat deze voorzorgsmaatregelen niet genomen hadden hoeven worden; er wordt niet gereageerd."

Het uitblijven van reactie gaat samen met het uitblijven van discussie.

"Je wilt graag dat je opgemerkt wordt, dat je iets op gang brengt. Maar dat is nu

een moeilijke zaak. Ze hopen waarschijnlijk dat het vanzelf wel doodbloedt."

Maar van doodbloeden is geen sprake: De leefwerkschool is springlevend en kerngezond.

Stimulans

Ten aanzien van de aanvankelijk gestelde voorwaarden voor het opzetten van een leefwerkschool heeft de groep een aantal ingrijpende concessies moeten doen.

Zo ligt het gebouw niet in die stimulerende, frisse omgeving als men voor ogen stond en zelfs een eerste vereiste vond, en zo is ook het pand niet het ideale gebouw. Een eigen tuin heeft het pand niet, en ook de speelplaats om buiten te kunnen vertoeven ontbreekt. Het pand is oud en gebrekig en het is onzeker tot hoelang het bruikbaar is. Tevens ontbreekt een wettelijke regeling en de discussie komt niet echt op gang. Maar ondanks dit alles draait de leefwerkschool op volle toeren, op een manier die destijds de initiatiefnemers voor ogen stond. Dat hieraan een grote dosis moed, een flink doorzettingsvermogen en een behoorlijke portie gezond verstand ten grondslag liggen lijdt geen twijfel en mag wel eens gezegd worden.

Laat ik ter besluit de hoop uitspreken dat het slagen van dit initiatief, dat deze mensen hebben genomen om de wereld voor zichzelf en hun kinderen (en die van anderen) aangename te maken, een stimulerend effect zal hebben op allen die er van weten en een steuntje in de rug kunnen gebruiken. Zoals ikzelf.

Het "Leefwerkschoolboek" is een door de Leefwerkschool vervaardigd en uitgegeven boekwerk. Wie meer over de LWS te weten wil komen beveel ik dit boek van harte aan. Het is gevuld met interviews, lesbeschrijvingen, tekeningen, foto's, krantenknipsels en een aantal hele fraaie gekleurde pagina's. Het kost f25,- en is verkrijgbaar in een klein aantal socialistisch getinte boekhandels zoals de Rooie Rat in Utrecht (Oude Gracht), Agora in Haarlem (Zijlstraat) en de Athenaeumboekhandel in Amsterdam (Spui).

Het is ook te bestellen d.m.v. overmaking van f25,- op giro 4320788 t.n.v. Stichting Leefwerkschool, Amsterdam. Vermeld er dan bij: Gaarne toezending LWSboek. Het boek wordt dan zonder verdere portokosten toegestuurd.

KINDERMISHANDELING

Rondgang in de kinderhel

Een jongen van ongeveer 10 jaar was door zijn vader grondig in elkaar geslagen. Toen hij met schrammen en builen over zijn hele lichaam op de kinderafdeling kwam, werd hem gevraagd:

"Bertje, wat vind je nu het allerergste?". Hij antwoordde:

"Het allerergste vind ik dat mijn vader gezegd heeft: je gaat er nu uit en je komt er nooit meer in!"

Waarom doen mensen dit hun eigen kinderen aan? Waarom worden kinderen met heet water overgoten of op een gloeiende fornuisplaat gezet?!

PAUL VALOIS

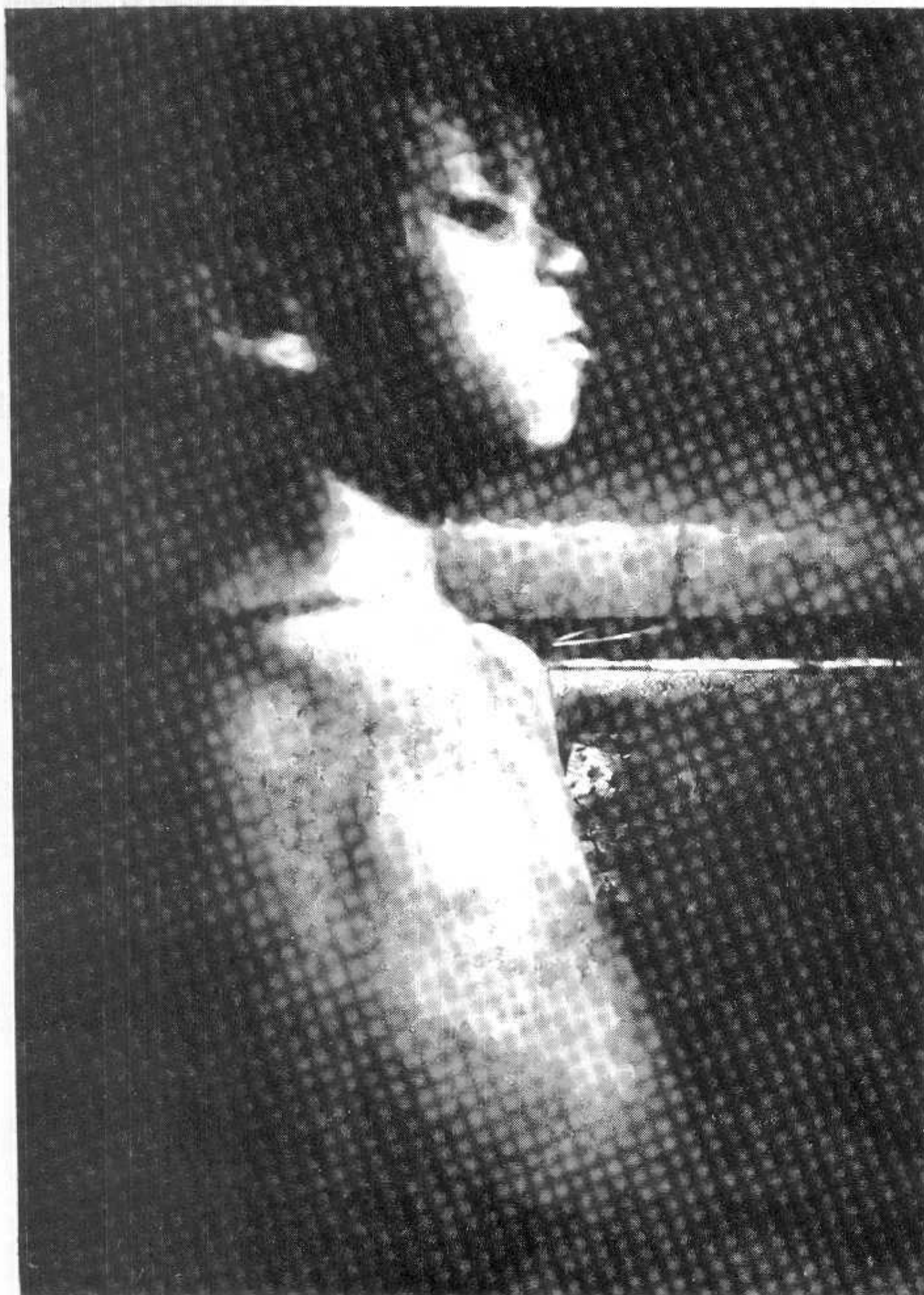

FOTO YORAM LEHMANN

Teufelskreis

Zijn deze ouders ontaard of misdadig? Ja en neen is de konklusie die men uit samengestelde rapporten trok. De meeste mishandelende ouders werden vroeger zelf mishandeld. Hun woede over het zelf ondergane leed richt zich riet zelden op het meest gewenste kind. Mishandeling is een uiting van wanhoop en deze ouders hebben veel liefde en begrip nodig om uit deze situatie te raken die hen zelf misschien het meest kwetst. Wat het kernprobleem van de kindermishandeling zo ingewikkeld maakt is de vicieuze cirkel, "Teufelskreis" waarin deze gezinnen zich bevinden. Een isolement waar ze zelf nooit uitkomen. De buren en de naaste verwanten wenden zich van hen af uit een misplaatst gevoel van schaamte. Opvallend bij kindermishandeling is dan ook de eenzaamheid van het kind. Het te zelfstandige kind dat afgeleerd heeft iemand te zoeken voor een troostende arm om zijn schouder, omdat die arm er nooit was. Van de verschillende soorten is de lichamelijke mishandeling het gemakkelijkst te constateren. Kinderen overlijden vaak aan de gevolgen, lopen zwaar lichamelijk en geestelijk letsel op. Vertrouwensartsen doorzien snel situaties wanneer ouders spreken van een "ongelukje". Niet te verwaarlozen is de geestelijke mishandeling. Deze kan op de langere termijn nog ernstiger gevolgen voor het kind hebben. Baby's zijn het meest slachtoffer. Vaak is het een ouder, niet zelden de moeder die mishandelt, terwijl de andere niet ingrijpt of troost. Kindermishandeling komt meer voor dan men denkt: Sinds 1972 toen de eerste vertrouwensartsen begonnen te werken is het aantal ontdekte gevallen gestegen van 300 naar 3000 per jaar. Doordat de schijn naar de buitenwereld wordt opgehouden zijn de gevallen moeilijk te ontdekken. Dr. A.J.Koers, vertrouwensarts verwacht een enorme toename van agressie bij de "beton" jeugd, wanneer men geen oplossingen voor deze gezinsproblemen vindt. Deze kinderen overschreeuwen hun angst en gaan zich baldadig en agressief gedragen. Kinderen die als ze groter zijn niets ontzien.

C. Henry Kempe, hoogleraar in de kindergeneeskunde en pionier op dit gebied sinds 1962 beveelt een tolerante houding jegens de ouders aan. Want alleen zo kan hulp geboden worden. Wanneer een kind zwaar mishandeld binnen gebracht wordt, stelt hij de moeder bijv. op haar gemak door haar een sigaret aan te bieden. "U moet een moeilijke tijd achter de rug hebben, gaat U zitten". In de gesprekken die dan volgen komt van alles naar boven:

Emoties

Het vroeg in de steek gelaten kind dat al die ellende in zijn binnenste opgekropt heeft kan die gevoelens nu spuien. Elke situatie in het latere leven roept het weer op.

Het eindresultaat van al die opgekropte woede is vaak een volledig in elkaar geslagen kind. Er zijn ook ouders die in een milieu opgroeiden waar praktisch geen gevoel werd aangeboden.

"Mijn ouders waren altijd weg. Ze stuurden me vaak naar boven omdat ik lastig was en moest voor straf dagen op m'n kamer zitten.

Ik had eigenlijk geen plaats in hun leven". Zo'n vrouw zei over haar kind: "Als ik hem daar zo zie zitten, met zijn speelgoed en alles om hem heen, word ik razend, je wilt hem wat aandoen, want je beseft wat je zelf vroeger niet had."

Een 12-jarige jongen, die als baby in een tehuis geplaatst was, antwoordde op de vraag waarom de ouders dit gedaan zouden kunnen hebben, "Ook baby's kunnen al stout zijn en de boel kapot maken zodat ze straf krijgen en weg moeten".

Een opmerkelijk feit is, dat het mishandelde kind zich ondanks al zijn pijn en verminkingen meestal met zijn ouders verbonden blijft voelen. De slachtoffers schrijven hun tot gevangenisstraf veroordeelde ouders ontroerende brieven, waarin ze de hoop op een spoedige hereniging uitspreken. Daarom is een scheiding van ouders en kinderen alleen in uiterste gevallen het beste alternatief. De hulpverlening is de laatste jaren gericht op vermindering van spanningen binnen het gezin. Vrijwillige of verplichte inmenging, waarbij elk gezinslid recht

op persoonlijke gesprekken heeft schijnt een effectieve methode te zijn. Mishandeling stopt in de meeste gevallen!

Internationaal

Onlangs, in mei 1981 werd het derde Internationale Congres over Kindermishandeling te Amsterdam gehouden, waar door deskundigen uit de Westerse en de Derde Wereld voor meer dan 300 inleidingen gezorgd werd. De RECHTEN van het kind stonden hierbij centraal. Onder mishandeling van kinderen in de ontwikkelingslanden wordt vooral begrepen:

Lichamelijke verwaarlozing en uitbuiting, vrijheidsberoving en ondervoeding. De lichamelijke mishandeling verschilt al naar gelang de cultuur waarin de kinderen opgroeien. Men zoekt naar oorzaken die vnl. te wijten zijn aan de kloof tussen de arme en de rijke landen. Sprekers uit de Derde Wereld konden niet veel aansluiting vinden bij de Westerse deskundigen daar de problemen zo verschillend lagen. Het Congres was er in de eerste plaats op gericht gegevens uit te wisselen en de aanpak van de problemen te bespreken

Seksueel misbruik

Nieuw voor het Congres was de aandacht voor seksueel geweld. Een van de sprekers was de psychiater Giarretti (V.S.), die sinds een tiental jaren de Bond van Anonieme Ouders leidt, een pro-

jekt waardoor ouders van seksueel misbruikte kinderen (incest relaties), met elkaar in contact gebracht worden en erover van gedachten kunnen wisselen. Naar zijn zeggen verlost dit initiatief veel mensen uit hun isolement.

Minstens even erg als de seksuele mishandeling, waar het vnl. om gewelddadige seksuele betrekkingen tussen vader en dochter gaat, is de SEXUELE VERWAARLOZING. Een begrip door Dr. A. Koers ingebracht. Hieronder verstaat men loochening van lichaamsplezier, geen lichamelijke liefkozing, ontkenning van lichaam als lustobject, verbieden van contact met leeftijdgenoten en onthouden van mogelijkheid tot verfraaiing. Gewelddadige seksuele contacten die in feite een extreme vorm van mishandeling en machtsmisbruik zijn mogen daarom op geen enkele manier verward worden met de harmonische wederzijdse erotische contacten die veel ouders met hun kinderen hebben.

Internationaal is de discussie rond dit thema nog niet op gang gekomen. En dat is jammer omdat het nogal verwarring en onduidelijkheid schept. Het gebied tussen seksueel misbruik en positieve erotische contacten tussen volwassenen en kinderen blijft daardoor uiterst vaag!

We gaan de jeugd bevrijden!

WAAR HOUDEN WE ONS MEE BEZIG, OF LIEVER: WAAR GAAN WE ONS MEE BEZIG HOUDEN? DEZE VRAGEN STONDEN VOOROP TIJDENS HET ORIENTATIEWEEKEND VAN DE LANDELIJKE WERKGROEP JEUGDEMANCIPATIE OP 16 EN 17 MEI IN ELST(U). 28 MENSEN WAREN BIJEEN OM TE PRATEN EN PLANNEN TE MAKEN. DRIE KONKRETE AKTIVITEITEN HEBBEN EEN MOGELIJK STARTPUNT GEVONDEN, EN ENIGE ALGEMENE INSPIRATIE KAN TOCH OOK TOT DE RESULTATEN GEREKEND WORDEN. VRIJ ZEKER IS WEL DAT BINNENKORT OOK KINDEREN DAADWERKELIJK IN DE WERKGROEP GAAN PARTICIPEREN.

BOB FERGUSON

Vrouwen

Een aktiviteit die al lang sluimerde maar nu echt op gang lijkt te komen is een nader kontakt met de vrouwenbeweging. In het algemeen moet de LWGJ geen eilandje op zichzelf zijn maar verbindingen hebben met andere emanciperende stromingen. Met een groot aantal organisaties werd al samengewerkt aan standpuntbepaling over de zedelijkheidswetgeving en in verband met Kindervuist. Van overleg met vrouwen-groepen was tot nu toe nog weinig sprake. Toch is dat belangrijk, zeker nu uit feministische hoek gelui-

den gaan klinken die op een ogenschijnlijke tegenstelling van belangen wijzen. Denk maar aan de discussie over (kinder)pornografie die vorig jaar een hoogtepunt kende en aan een onderwerp als jeugdprostitutie waarover de standpunten nog niet erg duidelijk zijn. Het verdedigen van pedoseksuele kontakten ligt bij vrouwengroepen ook niet lekker. De kreet 'pedofilie is machtsmisbruik' begint al aardig opgeld te doen, waarbij het oeroude beeld van de gefrustreerde (mannelijke) kinderlokker weer algemeen geldig wordt verklaard, zij het misschien in een iets vermaakt jasje.

Een aantal vrouwen wil een LWGJ-commissie vormen die als voorlopige werktitel 'Kind, vrouw en emancipatie' krijgt. Ze zullen eerst wat literatuur doornemen en met elkaar praten om tot plannen te komen. Gedacht wordt onder meer aan het losmaken van discussies door artikelen in bijvoorbeeld 'Opzij'.

Voorlichting

Een tweede aktiviteit, die zich voorlopig ook zou moeten richten op het losmaken van discussie, is gericht op voorlichting aan schoolkinderen. Met name op lagere scholen ontmoeten vormingswerkers en -werksters van NVSH en andere instanties nog erg veel weerstand waardoor het gevoel ontstaat dat de kern van de problematiek nooit echt aangepakt kan worden. Het zou een taak van de LWGJ kunnen zijn op dit terrein voorwaardenscheppend bezig te zijn. We hoeven zelf geen seksuele voorlichting te gaan verzorgen, er zijn op dat gebied goede programma's voorhanden. Maar het zou goed zijn als we kans zagen het doorvoeren van zulke programma's te stimuleren. Tenslotte moet onze taak zijn er aan te werken dat er mensen kunnen opgroeien die niet meer op latere leeftijd moeten herontdekken wat hen in de opvoeding is afgeleerd. En (te) kleine voorbereidingsgroep is bezig hierover nadere plannen uit te werken. Als we hier echt aan willen gaan werken zullen zich er nog meer mensen daadwerkelijk voor moeten gaan inzetten.

De weekendgangers

Foto: Jan Schuijjer

Kinderparticipatie

Een belangrijk punt van bespreking was: gaan we proberen kinderen bij de werkgroep te betrekken, en zo ja: hoe doen we dat op een zinvolle manier? Het zal duidelijk zijn dat het weinig vruchtbaar is te proberen jeugdigen te betrekken in een model van commissies

Daar is de koffie...

Foto: Jan Schuiter

en (avond)vergaderingen. Meedenken in de opzet en organisatie van Kindervuist is al een bestaande activiteit, maar ook kan gedacht worden aan konkrete projecten die we zelf kunnen opzetten. Een tweetal ideeën kwam in dit verband naar voren. Zoals de onlangs verschenen voorlichtingsboeken 'Seks is meer dan recht op en neer' (besproken in NIKS 81/3) en 'OOK ZO?!' (besproken in dit nummer) tot stand kwamen: door samenwerking van jongeren met volwassenen werd een zeer leesbare en voor jeugdigen goed aansprekende tekst verkregen, zo zouden wij ook iets kunnen opzetten. Te denken valt aan een boekje voor circa acht tot twaalfjarigen over lichaamsbeleving, dokterje spelen en wat daar allemaal omheen zit, waarin nu eens niet naar het volwassenenbeeld van seksualiteit wordt toegewerkt. Een tweede projekt dat geopperd werd, is het opzetten van een soort schriftelijke kindertelefoon: een vragenrubriek voor kinderen in een of ander periodiek waarbij ook kinderen bij de beantwoording betrokken worden. Onder meer uit het recent verschenen jaarverslag van de Kindertelefoon Utrecht blijkt dat juist over lichaamsbeleving en seksualiteit bij (jonge) kinderen veel vragen leven die blijkbaar moeilijk met leeftijdsgenoten, onderwijzers of ouders te bespreken zijn.

Om kinderen bij deze activiteiten te betrekken zou eerst een weekend georganiseerd kunnen worden waarin

alvast een eerste aanzet voor de projekten plaatsvindt. Een voorbereidingsgroep is inmiddels al bijeen geweest om hierover nadere plannen te maken die - net als de andere nieuwe activiteiten - op de LWGJ-vergadering van 25 juni verder besproken zullen worden.

Inspiratie

Door de korte voorbereidingsperiode is het weekend slechts aangekondigd buiten de eigen kring. Meer pogingen zouden ondernomen kunnen worden om andere mensen bij ons werk te betrekken. De aanwezigen hebben elkaar hopelijk voldoende geïnspireerd om alvast aan de slag te gaan. Inspiratie bracht in elk geval de lezing op zaterdagavond door Wil Flier-Schmidt uit Eindhoven. Vanuit haar achtergrond als vormingswerkster en voorlichtster bij de NVSH - zij heeft zelf uitgebreide praktische ervaring op dit gebied en traint ook nieuwe vormingswerk(st)ers - en haar huidige betrokkenheid bij het feminisme gaf zij een heel boeiende schets van het kindbeeld en van de processen die zich in de diverse fasen in het opgroeien van kinderen voltrekken.

Veel hooi

De komende tijd zal moeten blijken of de vonk inderdaad het vuur gaat ontsteken. Ik ben enigszins bang dat de neiging bestaat om teveel dingen tegelijk aan te pakken. Met inspiratie alleen ben je er niet. En een ongenueanceerd idee van "kom, we gaan de jeugd eens fijn bevrijden" is gedoemd binnen de kortste keren tegen massieve muren te pletten te lopen. Het is voorlopig nog zaak niet teveel hooi op onze vork te nemen maar eerder een beperkt aantal zaken goed aan te pakken. Daaronder valt ook een verdere bezinning over wat 'jeugdemancipatie' nu eigenlijk wel moet inhouden.

Afscheid

Paul

RUIIM EEN JAAR GELEDEN KWAM IK BIJ DE NIKS-REDAKTIE AAN- WAAIEN. TERUGBLIKKEND KAN IK ZEGGEN DAT IK HET EEN BOEIENDE TIJD VOND, WAARIN IK DE GELEGENHEID HEB GEKREGEN EENS OP EEN HEEL ANDERE MANIER MET MEZELF BEZIG TE ZIJN.

NIKS maakt zeker ontwikkelingen door. De toekomst van het blad hangt af van de ideeën die zich ten aanzien van kinder-emancipatie ontwikkelen. Daar bestaan nogal wat verschillende meningen over...

Moeten kinderen zich zo snel mogelijk als volwassenen ontwikkelen met gelijke rechten? Of moeten we geloven in een pedagogische revolutie die het mogelijk moet maken dat het kindelijke de kans krijgt naast het volwassene te blijven bestaan? Dat kinderen aan volwassenen minstens evenveel te bieden hebben is voor mezelf geen theorie meer.

Ik ga hier zelf mee verder. Als je bewust wordt van je eigen onderdrukking kunnen kinderen misschien meer ruimte krijgen om zich zelfstandig te ontwikkelen. De aankomende redaktieleden wens ik veel inspiratie en sterkte en de lezers bied ik mijn excuses aan dat ik niet veel van mezelf heb laten zien. Dat is me op papier altijd moeilijk afgegaan.

Paul Valois

Jim

AL MET INGANG VAN DIT NUMMER BEHOORT JIM SCHILDER NIET MEER TOT DE NIKS-REDAKTIE.

Hij heeft slechts een half jaar met ons meegedraaid aanvankelijk met veel enthousiasme. De vormgevingskant sprak hem zeer aan en de basisopmaak van deze jaargang ontwierp hij in samenwerking met Peter Geul. Vrij onverwacht voor de rest van de redaktie liet Jim weten dat hij inhoudelijk niet genoeg motivatie kon opbrengen.

GG

hapklaar gezaagd door gorrit goslinga

Nog tot 10 september zal Jan Schuijjer de functie van secretaris vervullen. Dan vertrekt hij, na exact zes jaar activiteiten in LWGP- en LWGJ-verband, voor twee jaar naar Washington. Het bestuur is al een tijdje op zoek naar een manier om deze vacature op te lossen met een minimum aan schade aan andere taken. Nu ik dit schrijf is de meest waarschijnlijk oplossing dat het bestuur zal voorstellen Bob Ferguson tot secretaris te benoemen en Hans de Lange (coördinator AWG Utrecht) in zijn plaats als penningmeester. Een alternatief zou nog zijn dat Gorrit Goslinga naar de post van secretaris schuift maar dan moet zich nog wel een geschikte kandidaat voor het voorzitterschap aandienen.

Met Sytze van der Velde uit Eindhoven heeft het bestuur een contract afgesloten waardoor hij voortaan als wederverkoper optreedt voor onze uitgaven; een aanzienlijke taakverlichting voor welke secretaris of postbus-beheerder dan ook. Behalve weder verkopen zal de wederverkoper onze uitgaven ook helpen herdrukken, en behulpzaam zijn bij het vervaardigen van nieuwe uitgaven. De verhalenbundel

Lewwfeest

Dit jaar is het honderd jaar geleden dat de Neo-Malthusianse Bond werd opgericht. De NVSH, rechtsopvolgster van de NMB, wil dit eeuwfeest in november aanstaande vieren met een congres. Voor een deel zal dit congres uiteenvallen in themagerichte forumbijeenkomsten. Een van de gekozen thema's is jeugdemancipatie. Er is niets tegen deze keus te zien als een stukje erkenning van ons werk in eigen huis. Om dit thema uit te werken heeft de eeuwfeestcommissie een subcommissie in het leven geroepen. Daarin hebben zitting: Bob Ferguson, Dick de Groot, Willem de Regt, Jan Schuijjer, Jos Spetter, en Hans Zwerus. Gedacht wordt aan toespitsing van

Kampeten

In Vierhouten zal ook een nieuw kinderbestuur gekozen worden. Daarom is dit mijn laatste kans om een oude belofte waar te maken door het vermelden van de zittende bestuursleden. Van de op 15 maart 1980 gekozenen zijn nog in functie: Pepijn Oomen (voorzitter), Mirten Halverhout en Yvette de Kruif. Op 12 oktober zijn gekozen: Victorina de Boer, Egbert Evers, Bregtje van der Haak, Joris de Jong, Femke Meijer, Mieke Molis, Annick Smit en Sandra van Wijk. Het streven is, in het nieuwe bestuur zoveel mogelijk plaatselijke groepen vertegenwoordigd te laten zijn. Aan het rijtje in de vorige NIKS kan ik inmiddels alweer toevoegen Deest (bij Nijmegen), Nijmegen zelf, Groningen-stad, Den Bosch, Enschede en Haarlemmermeer. Kinderen die zich willen aansluiten bij een groep of er zelf één willen starten, kunnen zich melden bij het bekende adres: Postbus 255 te Doorn.

leesdis

geserveerd door: paul valois;
rik wanders; bob ferguson

Ook zo...

SINDS KORT LIGT EEN NIEUW INFORMATIEF BOEKJE VOOR JONGEREN OVER HOMOSEKSUALITEIT IN DE BOEKHANDEL. HET ZIET ER LEUK UIT, VERZORGD EN BOVENDIEN BETAALBAAR (f5,95). OOK ZO?! WERD GESCHREVEN DOOR EEN GROEP VAN HOMOSEKSUELE LERARESSEN, LERAREN EN LEERLINGEN DIE IK OM TWEE DINGEN BEWONDER: ZE ZIJN ER IN GESLAAGD ALLES IN BEGRIJPelijke TAAL TE SCHRIJVEN EN ZE WETEN HET GEVOEL OVER TE BRENGEN DAT HET FIJN IS OM HOMO TE ZIJN.

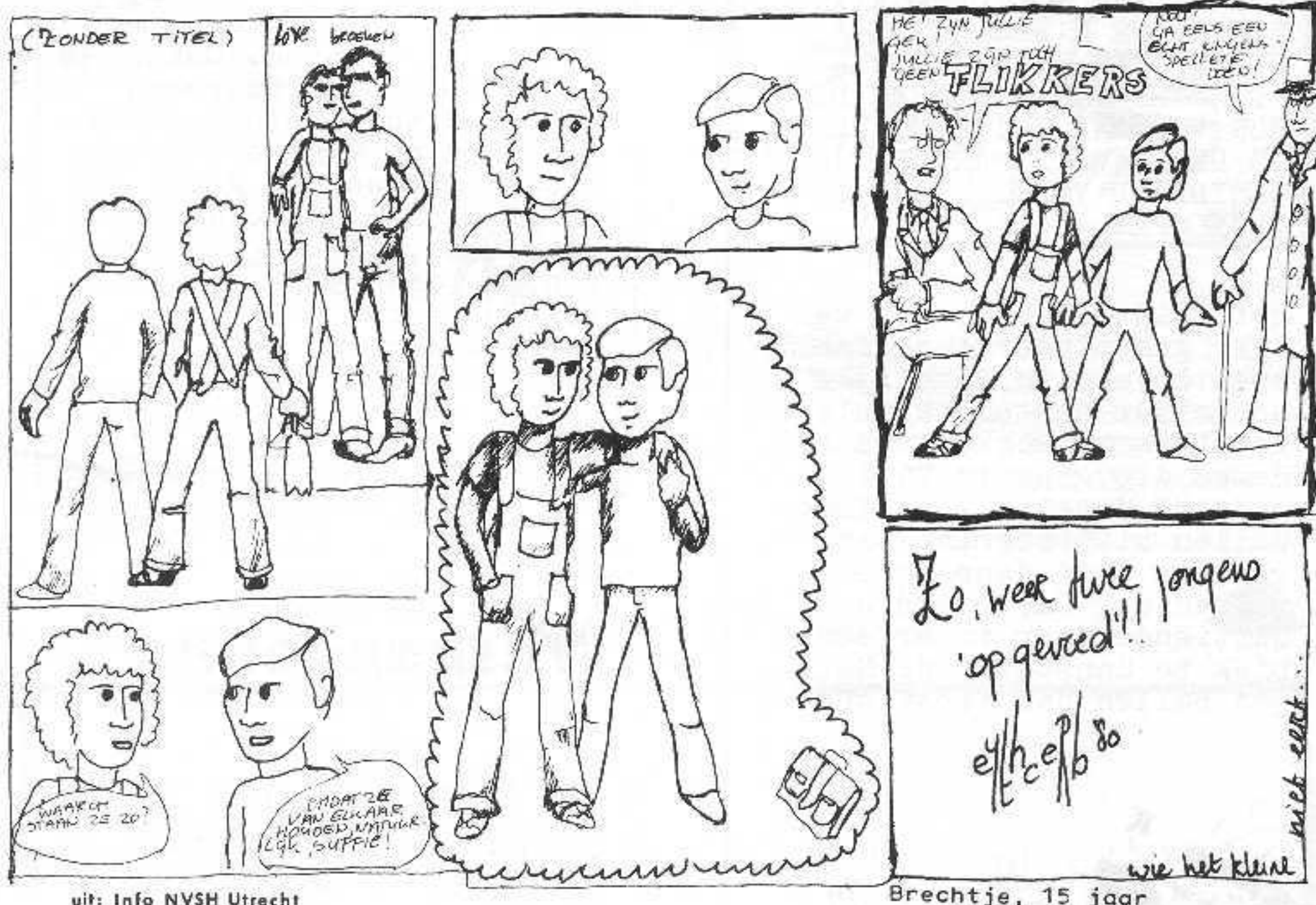
Het problematische wordt nu eens niet benadrukt, al worden zaken als 'wie kan ik in vertrouwen nemen' wel heel serieus behandeld. Je kunt 'OOK ZO?!' zien als de opvolger van het boekje 'Jongen-jongen/meisje-meisje' van de Amsterdamse jongeren-actiegroepen homoseksualiteit uit 1971 (uitgave NVSH). Ik vind het een verbetering, en niet alleen om de titel. Jongen-jongen/meisje-meisje was toch meer een handleiding door de probleemvelden, en bovendien niet uitnodigend genoeg voor wie niet zo'n leestype is. Er wordt gezegd dat 'OOK ZO?!' vooral geschikt is voor 12-15-jarigen maar waarschijnlijk kun je die grenzen naar beide zijden wel wat ruimer stellen. In het VPRO-radioprogramma 'Een klap op je kop' werd er door kinderen tussen de 8 en 12 jaar heel boeiend over het boek doorgepraat. Bezwaren? Nou, misschien is het hoofdstuk Geschiedenis wat te kort gehouden. Het moet naar mijn idee meer gemeengoed worden dat de geschiedenis van de homoseksualiteit er één is van voortdurende en vaak geweldadige onderdrukking die zich tot de dag van vandaag voortzet.

'OOK ZO?!' leent zich waarschijnlijk uitstekend als basis voor projectgroepen en dergelijke bij het middelbaar onderwijs. In dat

verband willen we nog twee jeugdboeken signaleren die in verhaalvorm op homoseksualiteit ingaan. Het zijn het nog niet zo lang geleden verschenen 'Twee en twee is vier' van Gie Laenen, en 'Maak me niet kapot' van de Amerikaanse auteur Lynn Hall. Het zijn zo'n beetje de enige goede Nederlandse jeugdboeken met homoseksualiteit als hoofdthema. Beide gaan ze overigens over jongens, zodat meisjes toch naar de vaak wat moeilijker leesbare volwassenenliteratuur moeten grijpen om zich te kunnen identificeren.

'Maak me niet kapot' (oorspronkelijke titel 'Sticks and stones') vertelt hoe een ongeveer zestienjarige jongen de afwijzing van zijn omgeving ervaart als hij zich openstelt voor zijn eigen homoseksuele gevoelens en die van anderen. Het ver-

van Thomas, die op 16-jarige leeftijd zichzelf om het leven brengt. Thomas heeft een relatie met een 12-jarige jongen, wat hem in onoverkomelijke problemen brengt. Deze relatie ontwikkelt zich in dezelfde periode als de verhouding tussen twee andere personen uit de omgeving van Thomas, nl. tussen zijn zus en een vriend (en leeftijdsgenoot) van Thomas. Door beide relaties tegelijkertijd te beschrijven; door Thomas als de held van het boek te presenteren, door het dramatische einde van het verhaal bereikt de auteur, dat de lezer gedwongen wordt diep (en hopelijk anders) na te denken over wat vooroordelen t.a.v. homoseksualiteit bij de jonge mens kan aanrichten. Geen leuk verhaal, wel aangrijpend en prima diskussiemateriaal om bijvoorbeeld in de

uit: Info NVSH Utrecht

Brechtje, 15 jaar

haal speelt zich af in een nogal afgesloten kleine dorpsgemeenschap in Amerika, maar levert herkenningpunten op voor vrijwel alle situaties, ook voor de Nederlandse. Het boek wordt veel op scholen gelezen, meestal in de hogere klassen van VWO en HAVO, en leidt daar vaak tot vruchtbare klassikale gesprekken. Het boek werd in 1976 bekroond met de Gouden Griffel.

In 'Twee en twee is vier' beschrijft de auteur het laatste deel van het leven

laagste klassen van de middelbare school gebruikt te worden.

'OOK ZO?!' - INFORMATIE VOOR JONGEREN OVER HOMOSEKSUALITEIT. UITGAVE COC/SCHORERSTICHTING, AMSTERDAM 1981. Prijs f5,95.

LYNN HALL: 'MAAK ME NIET KAPOT', UITGAVE LEMNISCAAT, ROTTERDAM.

GIE LAENEN: TWEE EN TWEE IS VIER. UITGAVE LANNOO, 1979. Prijs f12,80.

BF/RW

Kinderen bellen op

UIT HET JAARVERSLAG 1980 VAN DE UTRECHTSE KINDER-TELEFOON BLIJKT DAT HET INITIATIEF TOT OPRICHTING NIET VOOR NIETS IS GE-WEEST. HET AANTAL TELE-FOONTJES VAN KINDEREN DIE HUN VERHAAL KWIJT MOETEN IS DE LAATSTE MAANDEN TOT GEMIDDELD VEERTIG PER DAG OPGELOPEN.

Het vrijwilligersteam van zeer gemotiveerde mensen moet bovendien dagelijks hetzelfde aantal neptele-foontjes verwerken van kin-deren die grappig willen zijn of de kindertelefoon willen uitproberen. Kinde-ren van 7-11 jaar bellen zelden op. Omstreeks het dertiende jaar is er een piek te constateren. Meis-jes bellen het meest op.

Vragen over vrijen en ver-liefdheid nemen de groots-te plaats in, waarbij ook seksualiteit een belangrij-ke rol speelt. Daarna vol-gen vragen over problemen met de ouders of leeftijd-genoten. Schoolproblemen blijken ook veel voor te komen. Voor al deze kinde-ren geldt dat ze een ver-trouwensband met iemand

uit hun naaste omgeving missen. Een klein percen-tage, enkele tientallen kinderen, kwam met geweld en seksueel misbruik in aanraking. Het team verwijst door naar vertrouwensartsen, Rutgershuis, NVSH of de huisarts. De medewerkers zijn een serie themagesprek-ken begonnen over onderwer-pen die voor kinderen aktu-eel zijn, zoals zwanger-schap, homofilie, pedofilie en seksuele voorlichting. Kinderen bellen ook op met vragen hoe ze het aan moe-ten pakken wanneer ze ver-liefd zijn op een volwasse-ne uit hun omgeving. Wat ze van zo'n persoon te ver-wachten hebben en hoe ze het beste contact kunnen leggen. Er is een grote te-rughoudendheid om met leef-tijdgenoten en ouders over seks te praten. De kinderen zijn onzeker en angstig. Iets van jezelf laten zien is riskant, je kwetsbaar opstellen is taboe. Angst je gezicht te verliezen, uitgelachen te worden, er niet bij te horen. Ook de traditionele rolpatronen in onderlinge relaties ook ten aanzien van de seksua-liteit spelen een grote rol en zijn vaak aanleiding tot problemen. Nieuwe initiatie-ven van de Utrechtse kinder-telefoon zijn nu ook gericht op kinderen van de vele bui-tenlanders.

PV

Mishandeling

HET EERSTE BOEK OVER DE AANPAK VAN HET PROBLEEM VAN DE KINDERMISHANDELING IS OOK NU IN NEDERLAND VERSCHENEN.

Dr.A.J.Koers (vertrouwens-arts) beschrijft op een aangrijpende manier de pro-blemen van de mishandelende ouders en het kind zelf. Het is een gevoelig boek-werk geworden met veel ach-tergrondinformatie. Wanneer de naaste omgeving en hulp-verleners over deze kennis beschikken zullen ze de si-tuatie beter overzien. Het isolement waarin deze ou-ders en kinderen verkeren maakt dat de situatie in stand gehouden wordt. Kin-deren kunnen nergens hulp halen en iedereen in de naaste omgeving sluit er de ogen voor.

Nieuw ook is de beschrij-ving van de vorm van kin-dermishandeling bij tweede-generatie buitenlanders. In die gevallen moet men grondige kennis van andere culturen hebben. Uitvoerig wordt op thera-pieën en manieren van hulp-verlening ingegaan.

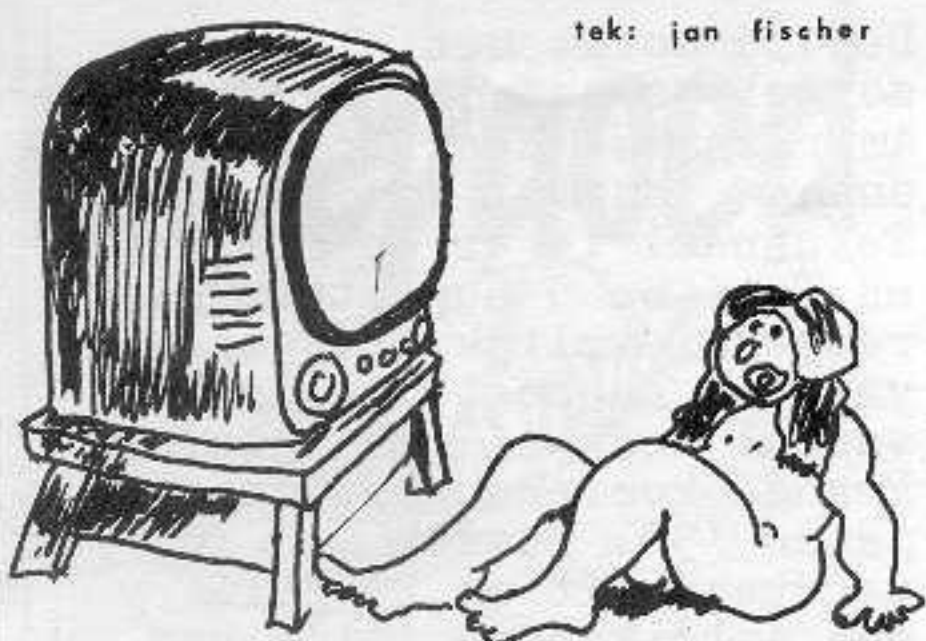
KINDERMISHANDELING DOOR DR.A.J.KOERS, UITGEVER AD.DONKER ROTTERDAM, PRIJS f25,--.

PV

tek: jan fischer

Voorbeeld

KAN DE TELEVISIE OOK EEN GUNSTIGE ROL VOOR KINDEREN SPELEN? DIE VRAAG KAN BEVESTIGEND BEANTWOORD WORDEN, MITS DE MAKERS VAN KINDER-TELEVISIE BETER NAAR KINDEREN LEREN LUISTEREN.

Peter Levelt schrijft in zijn proefschrift 'Voorbeeld' dat de makers zich ook in andere milieus dan die van henzelf moeten kunnen verplaatsen, dus bijvoorbeeld ook in die van de kinderen van de vele buitenlandse werknemers.

Kleine kinderen ervaren TV-programma's totaal anders dan volwassenen. Waar Peter Levelt voornamelijk bezwaar tegen heeft zijn de vele stereotypen die in TV-producties te vinden zijn. Mannen zijn niet zelden onrealistisch stoer afgebeeld en vrouwen komen er minder vaak, en veelal in afhankelijk positie in voor. Hij trekt fel van leer tegen de verborgen boodschappen die vooral in reclamespots te zien zijn en die waarschijnlijk grote invloed op de houding van kinderen hebben, al is het bewijs moeilijk te leveren. De kijk op ethnische minderheden en op rolpatronen wordt hier met de paplepel ingegoten. Huis-tuin-en-keukenonderzoek waarbij je nagaat hoe programma's bij jonge kinderen overkomen is hard nodig. Omdat leerresultaten via de ouders lopen is het belangrijk dat zij meekijken en er ver van gedachten wisselen. Hun belangstelling kan niet gemist worden. Als er iets griezeligs op de televisie te zien is, kunnen ze tenminste tegen iemand aankruipen.

'VOORBEELD', PROEFSCHRIFT VAN DE PSYCHOLOOG PETER LEVELT, HANDELEDITIE STAATSDRUKKERIJ f45,--

PV

Zin en onzin

IN NOVEMBER 1978 VERSCHIEFT EEN MAP 'VRIJEN ZONDER PROBLEMEN' ALS AANVULLENDE INFORMATIE BIJ DE BETREFFENDE NOS-TV-UITZENDING VAN HET 'PROGRAMMA MET DE MAP'.

Delen hieruit, en uit het schriftelijk materiaal bij de Teleac/NEI-cursus 'Helpen bij seksuele moeilijkheden' zijn gebundeld door uitgeverij Van Loghum Slaterus in het boekje 'Zin en onzin over seks'. Er zijn bovendien enige nieuwe bijdragen in opgenomen.

ZIN EN ONZIN OVER SEKS, MET BIJDRAGEN VAN O.A. WILLEM DE KEGT, ARIANE AMSBERG EN GERDA DE BRUIJN. VAN LOGHUM SLATEUS, DEVENTER 1981, REEKS 'RELATIE EN SEKSUALITEIT'. PRIJS f18,50/Bfr.295.

BF

Jeugdwerk Nu

IN ONSE APRILNUMMER BERICHTTEN WE AL OVER HET SPECIALE NUMMER DAT HET BLAD JEUGDWERK NU ZOU UITGEVEN OVER 'DE ONMACHT VAN JONGEREN om hun belangen tot gelding te maken'. Deze special is er nu, wat later dan was aangekondigd, maar ook goed-

koper. Veel aandacht voor politieke zaken, maar ook voor het feit dat jongeren in de politiek vaak niet meetellen, en zich er in het algemeen ook weinig voor interesseren.

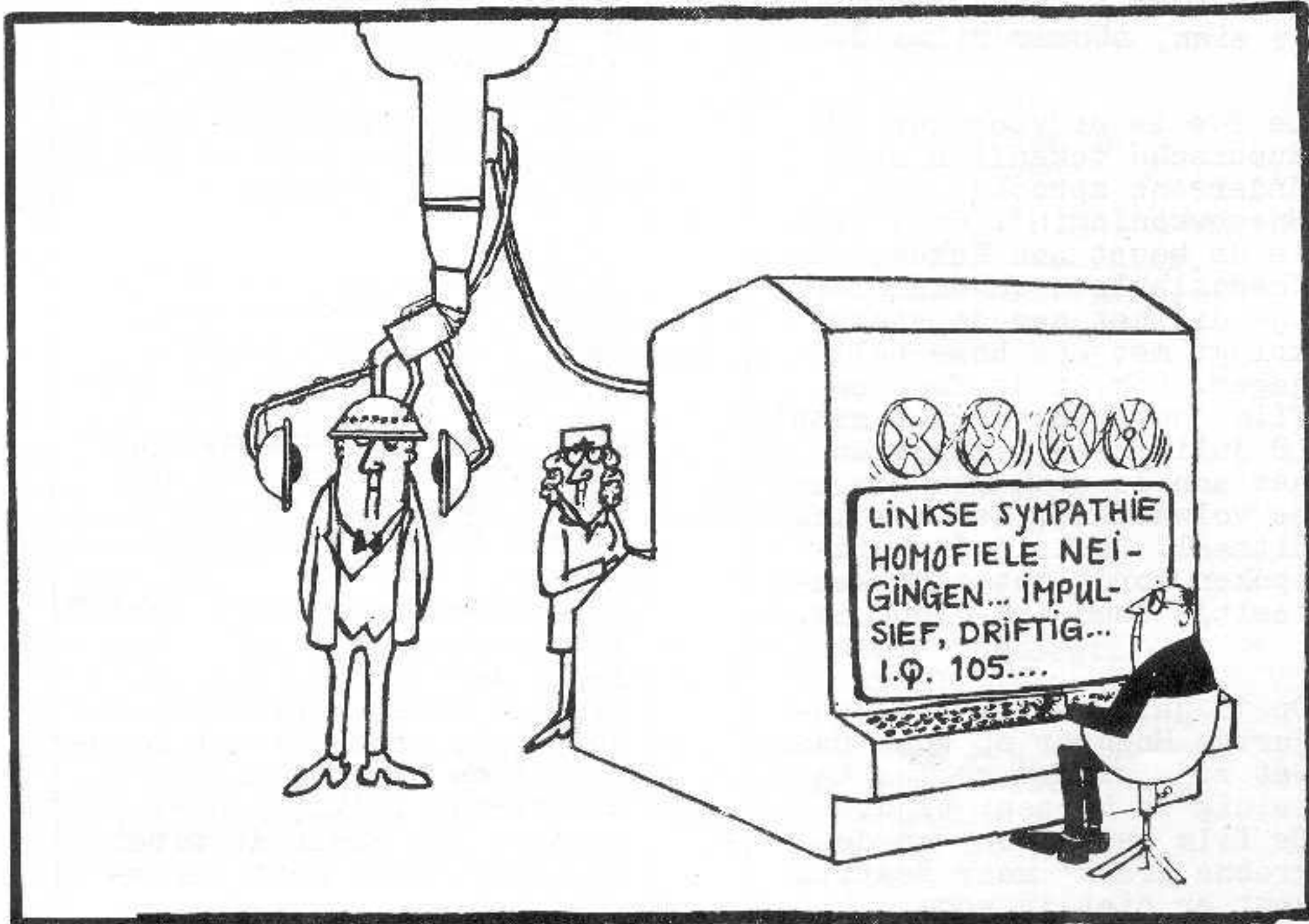
tek: bob ferguson

BF

JEUGDWERK NU, TWEEWEEKLIJKS NIEUWS- EN OPINIEBLAD VOOR HET WELZIJNSWERK. SPECIAL 'ONMACHT VAN JONGEREN': f3,45 INCL. PORTO OP POSTREKENING 2252037 TNV JEUGDWERK NU, AMSTERDAM

BF

blikopener:
gorrit goslinga

Kinderfilmhuis

ZOALS ZOVEEL INSTELLINGEN DRAAIT OOK HET AMSTERDAMSE KINDERFILMHUIS IN DE ZOMER-MAANDEN IN EEN LAGERE VERSNELLING. IN JUNI ZIJN ER ALLEEN OP DE WOENSDAGMIDDAG (14.30 u.) VOORSTELLINGEN, BESTEMD VOOR 4-10-JARIGEN. IN JULI EN AUGUSTUS bovendien NOG OP DE WOENSDAG-avonden (19.30 u.) MET ALS DOELGROEP DE MENSEN TUSSEN 10 EN 16 JAAR.

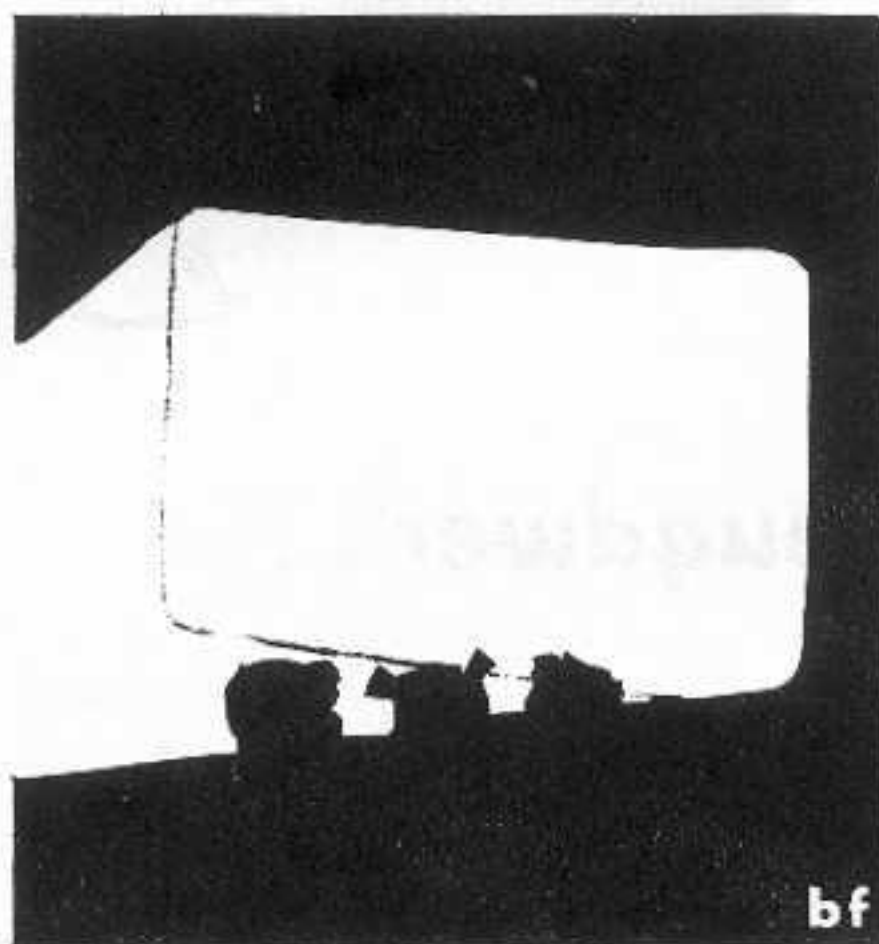
De kleintjes krijgen op 17 juni twee stokoude Chaplins te zien, stomme films dus.

De 24e is er voor hen een Russische tekenfilm naar Andersens sprookje 'De Sneeuwkoninkin'. Op 1 juli is de beurt aan Kekec, een Joegoslavisch schaapherder-tje die het aan de stok krijgt met een boze pels-jager. Ook in de Engelse film 'Met spoken meer mans' (8 juli) hebben kinderen het aan de stok met een boze volwassene, een makelaar ditmaal. Dankzij de huis-spoken wordt het oude kasteeltje toch hun clubhuis.

Op 15 juli gaat een zeven-jarige Hongaar op zoek naar wat zijn ouders zeggen te weinig te hebben: tijd. De film heet 'Tony en de groene draak' maar Beatrix komt er niet in voor.

Op de 22e een film die in Nederland speelt: 'op jacht in Holland', waarin een Engelse loge achter de diamantdieven aanzit, op en langs onze grote rivieren. Ook de laatste voorstelling in juli, de 29e, is Engels. 'Horatio Nibbles' is een konijn van menselijke afmeting, dat alleen voor de kleine Mary zichtbaar is.

De 5e augustus wordt het Spaanse misdienaartje 'Miguelin' vertoond, woonachtig in een arm bergdorpje. De 12e staat de Nederlandse korte speelfilm 'Beer of geen beer' op het program, voorafgegaan door animatie- en tekenfilms uit Canada en Joegoslavië. 'Het lied van de prairie', een Tsjechische cowboyparodie met poppen, vult op 19 au-

gustus het program samen met de ruim dertig jaar oude Franse produktie 'De rode ballon'. 'Koenak, de trouwe lynx' maakt de 26e zijn opwachting maar dat had het lieve dier in mei ook al eens gedaan.

Voor de grotere kinderen begint het zomerseizoen dus op 1 juli en het begint tamelijk serieus met 'De verliefde otter', welk beest zijn baas, een computerdeskundige, verleidt tot een nieuw leven als schrijver in een Schots kustdorpje.

'Wie vermoordde Tante Rosie?' is de vraag op 8 juli. Een rijke Amerikaanse weduwe, die met kerst weeskinderen ontvangt, probeert een meisje dat op haar overleden dochtertje lijkt, achter te houden. En, zoals de titel al toont, daar komt narigheid van.

De 15e wordt het allemaal zorgeloos met de eveneens Amerikaanse Marx Brothers en hun 'animal Crackers'. Fernandel is er op 22 juni en Tati op 5 augustus, als respectievelijk krijgsgevangene en postbode maar vooral toch allebei als Franse komieken uit de jaren '50. Tussen hen in verstopt zit op 29 juli een Amerikaanse 'Dief van Bagdad'.

De rest van het zomeravond-programma is het met de zorgeloosheid gedaan. Drie 'probleemfilms die al eerder op het program stonden. Op 12 augustus 'The lord of the flies', de beroemde Engelse film naar het nog beroemdere boek van de Amerikaan William Golding. Een groepje kostschooljongetjes verwildert op een tropisch eiland tot een troep wilde kannibalen. Indringend, en dat niet alleen wegens de fraaie beelden. Datzelfde kan men zeggen van 'Je bent niet alleen' (besproken in NIKS 80/7), waarin Deense kostschooljongens zich ook al wild en fraai manifesteren. Tenslotte op 26 augustus het trieste verhaal van een Duitse tehuisjongen die in de gevangenis zelfmoord pleegt. 'De laatste jaren van mijn jeugd' werd besproken in NIKS 81/3.

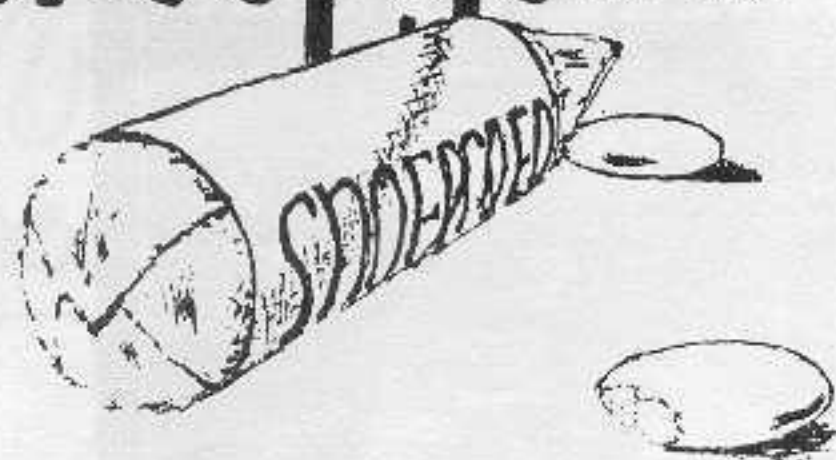
GG

HET AMSTERDAMS KINDERFILMHUIS, KLEINE GARTMANPLANTSOEN 14, BIJ HET LEIDSEPLEIN. ALLE VOORSTELLINGEN BEGINNEN OM HALF DRIE. PRIJZEN VOOR LEDEN f2,50, ANDERS f3,--. VOLWASSENEN f5,--. LEDEN EN CJP-ERS f4,--. HET LIDMAATSCHAP 1981 KOST f2,50, VOLWASSENEN f5,--.

snoepgoed

gelikt en gewogen door: bob ferguson

Praatpaal

ELKE MAANDAGAVOND VAN ZEVEN TOT ACHT HEEFT DE AVRO OP HILVERSUM 3 EEN JONGERENPROGRAMMA DAT AL VIER JAAR WORDT GEPRESENTEERD DOOR BIRGIT, EN DE DOELGROEP IS MET HAAR MEEGEGROEID. Tot nu toe heette het Praatpaal 15 en werden er dingen in besproken die vooral de

leeftijdsgroep van circa 14-16 jaar interesseert. Elke week wordt een onderwerp behandeld waarover brieven zijn gestuurd en telefoontjes zijn binnengekomen. Vaak worden er ook mensen in de studio uitgenodigd. Sinds eind 1980 is er ook een krant bij het programma: "Praatpaal Speciaal". Ik schreef hierover al in NIKS 80/9 van vorig jaar november. Vanaf september a.s. gaat het programma gewoon 'Praatpaal' heten. Het richt zich dan op pakweg 15-17-jarigen. De opzet wordt ook iets anders. Elke 14 dagen wordt een onderwerp behandeld dat te maken heeft met 'mijn lijf en ik'. De eerste twee zijn al gepland. Eén over tattooage en één over extra lang of juist extra klein zijn. Daatussendoor komen diverse andere onderwerpen ter sprake. Inlichtingen over het programma en de krant bij: PRAATPAAL 15, AVRO, POSTBUS 933, 1200 AX HILVERSUM. En natuurlijk in het programma zelf.

BF

Expres

OP 10 APRIL EN OP 8 MEI WAS HET RADIOPROGRAMMA 'EXPRES VPRO' GEWIJD AAN KINDERSEKSUALITEIT EN PEDOFILIE.

Ellen Mik, die het programma samenstelde, praatte met kinderen en volwassenen. In de eerste uitzending eerst een heel leuk gesprek met zes kinderen over seksuele gevoelens, spelletjes en de maffe manier waarop daar vaak tegenaan wordt gekeken door grote mensen. Ellen Mik praatte ook met oud-LWGJ-voorzitter Gerard Zwerus en met Theo Sandfort wiens onderzoek naar het seksuele aspect van pedofiele relaties kort daarvoor was gepubliceerd, en natuurlijk ook met een pedofiel en zijn vriendje.

Men kan de teksten van deze twee programma's bestellen door f10,-- over te maken op postrekeningnummer 444600 van VPRO, Hilversum, onder vermelding van 'teksten VPRO Expres 10-4 en 8-5-'81.

BF

gedicht

Hij werkte bij Rijkswaterstaat
En bouwde daar, zoals dat gaat,
Veel dijken om de zee te weren
En om de wilde vloed te keren.

En veel papier, en veel papier
Met mosselkwekers en geklier
Alsof ze kostb're parels vonden
Ginds in de brakke Scheldemonden.

Een nieuwe sluis, een nieuw gemaal.
Van wit beton en glanzend staal
Verrees een kunstwerk ongehoord,
het allergrootste in zijn soort.

Dit was zijn ziel, dit was zijn trots.
Dit was zijn zekerheid, zijn rots
Waaraan de wateren reeds knagen.
Na goede komen kwade dagen.

Als er een droge zomer komt
Wordt er zout water opgepompt,
Dus dient er een kanaal gegraven
Naar 't Westland, vanaf Bodegraven.

Het was niet nodig, en te duur,
En ook bedierf het de natuur.
't Kanaal, dat werd zijn Granada,
Zijn Waterloo, zijn Golgotha.
Hij pleitte voor, hij pleitte tegen,
Hij heeft het niet gedaan gekregen.

Die zomer kwam, die zomer kwam,
De zomer, schroeiend als een vlam.
En in het Westland stierf de sla,
Het Westland werd zijn Golgotha.

Hij kreeg de kolder in zijn kop
En zocht de plaats des onheils op,
En met een gieter in de hand
Liep hij over 't verdorde land.

Een kleine jongen zag hem gaan
En liep een eind achter hem aan.
Hij wankelde, greep naar zijn borst,
Hij viel, bevangen van de dorst.

En, toen hij opkeek, zag hij daar
Het blauw, zo bruisend en zo klaar.
Het water sprong hem tegemoet,
Het zout der aarde, en toch zoet.

Hij had het eindstation bereikt.
Hij trok zijn vinger uit de dijk.
Het water dat hem over-blonk
Was 't water waar hij in verdronk.

Hij had de kolder in zijn kop,
Hij was ontzind, men sloot hem op.
Het water dat hij had gevreesd
Miste hij nu het allermeest.

Of nee, zijn oog sloot zich voordien.
Het zou de dag des kwaads niet zien.
Zijn lijf bleef achter waar het viel,
De jongen dronk zijn naakte ziel.

Of bleef het bij een enk'le zoen?
En werkte hij tot zijn pensioen
Weer voort als nuchter ambtenaar,
zich wel bewust van het gevaar?

Vierde hij een verborgen feest
Achter de sluizen van zijn geest?
Vond hij 't kanaal door de woestijn
Naar Bodegraven aan de Rijn?

Ik weet het niet, ik zeg het niet.
Op dit punt eindig ik mijn lied.
Hij ligt daar nog, oneindig moe;
Je warme weelde dekt hem toe.

Arminius

Seksuele opvoeding van kinderen prijs 1,-

informatie hierover vindt je in onze

brochure **"LEER ZE VRIJEN
niet af"**

20 pagina's, geïllustreerd, bestelnr. 301

JEP

EINDHOVEN

postbus 440 5600 AK
EINDHOVEN telefoon
040 - 418260

BUTTONS 1,- vier verschillende teksten

nr. 201; kinderlokker mag ik mee?

nr. 202; kinderseks vrij

nr. 203; kind wat ben je lief

nr. 204; jong geleerd, oud gedaan en seks dan?

minimaal
5 stuks
bestellen

STIKKERS 1,- per set

6 verschillende teksten, 12 stikkers per vel. Rond 5 cm doorsnee.
teksten:

vrij ook eens met je kind en heeft een kind geen recht op seks?

en de teksten van de buttons 201 t/m 204, bestelnr: 401

INFOMAP DE WET KENT GRENZEN DE LIEFDE NIET

bestelnr. 501

prijs: 3,-

RAPPORT 7.50

LEEFTIJD GRENZEN IN DE
ZEDELIJKE WETGEVING

bescherming of bedreiging?

bestelnr.: 601

PSVG folde

nr. 4. PEDOFILIE

bestelnummer 701.

1,-

BOEKEN

bestelnummer 801. SEKS IS MEER... dan recht op en neer. uitgave: S.O.F. prijs: **8.50**
voorlichting voor jongeren met goede informatie over homofilie,
pedofilie etc.

bestelnummer 802. VIES IS LEKKER van Ivan Wolffers prijs: **15.-**
voorlichting voor jongere kinderen, leuk en goed geschreven.

BESTELLEN

per giro

maak het verschuldigde bedrag over op
gironr 3300542 t.n.v. werkgroep jeugd-
emancipatie eindhoven. Vermeld duidelijk
aantal en bestelnrs. VERGEET DE VERZEND-
KOSTEN NIET.

per brief.

Vermeld duidelijk aantal en bestelnrs.
Geef ook je naam, adres, postcode en
bank-of gironummer op. Je ontvangt dan

verzendkosten

alle hierboven genoemde prijzen zijn exclusief verzendkosten. Hieronder een overzicht van de verzendkosten per artikel.

art.nrs	verz.kosten	per:
101	3,-	1 - 3 stuks
	6,50	4 - 15 stuks
201	2,-	5 stuks
t/m	3,-	6 - 15 stuks
204	5,-	16 - 25 stuks
301	1,25	1 ex.
401	2,-	2 - 3 ex.
701	3,-	4 - 8 ex.
501	2,50	1 ex.
601	5,-	2 - 3 ex.
801	5,-	1 ex.

POSTER

BAAS IN EIGEN BROEK

WIJ BESLISSSEN

ZELF WELOVER ONZE SEKS!

JIJ TOCH OOK?

IVWV WERKGROEP JEUGDEMANCIPATIE POSTBUS 132 5600 AK HOOFD

vierkleurendruk 42 x 60 cm

bestelnr.: 101 prijs: **1,-**

Plak Plak

is there
anybody
out there?!

"En als ik nee zeg bedoel ik nee!!"

ROEP aan Ralf

Er is een reactie gekomen op het verhaal "Waarom Henkie mijn vriendje niet meer is" (NIKS 81/4). Wij zouden die graag aan de schrijver Ralf van het verhaal doorsturen, maar kennen zijn adres niet. Ralf, laat even je adres weten aan redactie NIKS, postbus 6614, Rotterdam; dan sturen we de brief door.

KUT PIK
LUH

buiten bereik
van kinderen houden

LEKKER
NEUKEN

spreekuur
Groningen

KUT
LUH
KANT
NELIKEN IS
GEZOND

Helaas hebben we in de vorige NIKSen verkeerde data vermeld van het maandelijks spreekuur van de afdelingswerkgroep pedofilie Groningen. Ze zijn niet op maandag, maar elke eerste dinsdag van de maand van 20.00 tot 22.00 uur op het adres Kraneweg 56, Groningen, telefoon 050 -132620. De data zijn dus: 7 juli, 4 augustus, 1 september, 6 oktober, 3 november en 1 december.

LIEVE
TURKEN

De Maastrichtse inloopavonden, die steeds op de derde vrijdagavond van de maand werden gehouden, worden voorlopig niet meer gehouden. 19 juni is het - tot nader bericht - de laatste keer.

agenda

OA = Open Avond
Tenzij anders vermeld beginnen de bijeenkomsten om 20.00 uur en worden ze gehouden op adressen die in de adreslijst vermeld staan, bij die plaats.

juni

- 19 OA Maastricht
- 20 Verenigingsraad NVSH, Amershof, Snouckaertlaan 5, Amersfoort (10.30 u)
- 25 LWGJ, COC-pand, Oude Gracht 221, Utrecht (19.45 u)
- 26 OA Deventer, Smedenstraat 98

juli

- 2 OA Rotterdam
- 7 Spreekuur Groningen, Kraneweg 56
- 20 OA Nijmegen, Bloemerstraat 90

augustus

- 4 Spreekuur Groningen, Kraneweg 56
- 17 OA Nijmegen Bloemerstraat 90
- 29 Verenigingsraad NVSH, Amershof, Snouckaertlaan 5, Amersfoort (10.30 u)

september

- 3 OA Rotterdam
- 9 OA Den Haag
- 10 LWGJ, COC-pand, Oude Gracht 221, Utrecht (19.45 u)
- 11 OA Utrecht
- 11 OA Zaandam, Rode Zee 67
- 17 OA Amsterdam
- 19 Sint Juttemiskamp,
- 20 Komitee kindervuist, Paasheuvel, Vierhouten
- 21 OA Nijmegen Bloemerstraat 90
- 25 OA Deventer, Smedenstraat 98

**boos
of blij?**

**zin in
helpen?**

**nieuwe
lezer?**

**postbus 6614
3002 ap
rotterdam**

**postbus 6614
3002 ap
rotterdam**

**postbus 6614
3002 ap
rotterdam**